

ІГОР ЮЗІЮК
 (за повістю Леопольда фон ЗАХЕР-МАЗОХА)

ДОН ЖУАН З КОЛОМІЇ

сороміцькі історії
 розказані одним поважним коломийським паном
 на 3 дії

«Для жінок він міг тайти в собі небезпеку...»

Дон Жуан з Коломиї. Леопольд фон Захер-Мазох.

Дійові особи:

Дмитро (Дон Жуан з Коломиї) - поміщик;

Миколая – донька місцевого поміщика;

Сусід-блондин – молодий поміщик, сусід Дмитра;

Доля 1 (Доля Дмитра);

Доля 2 (Весела Доля);

Доля 3 (Сумна Доля);

Донечка.

В масових сценах (люди на ярмарку, у селі, на весіллі, тощо).

ДІЯ 1

На сцені – манекени. Чоловічі, жіночі голови, ноги, торси... На підставах, на ніжках. З пейзами, пишними шевелюрами, лисі, у вишиванках, поміщицьких сюртуках, гусарських мундирах, розкішних платтях, сутані священика, панталонах, нижній білизні... Вирізняються фігури Дмитра, Миколаї, Сусіда-блондина, Донечки, які заверзли в позі манекенів. Дмитро одягнений в широкі штани заправлені у зморшкуваті жовті чоботи, попід широким розстібнутим сердаком підперезаний крайкою, на голові — хутряна шапка. Миколая – в зелену кацавейку, оторочену сибірською сірою білкою («російська цариця не мала кращої») і підбиту срібно-сивим хутром. З декорацій – на сцені канапа з балдахіном.

Звучить музика. Вальс. На сцені з'являються Доля1, Доля 2, Доля 3. Вони легко і невимушено кружляють між манекенами.

ДОЛЯ 1. Люди... Люди... Люди... Такі всі різні і такі однакові. Різні, бо я у всіх різна. Я – їх доля.

ДОЛЯ 2. Ні, ми їх долі! Трагічні, веселі, щасливі, нещасливі, бажані, гіркі, наворожені, омріяні, прокляті...

ДОЛЯ 3. І якщо вже щось людей і об'єднує, то це палке бажання мати нас щонайліпших, щонайщасливіших. Дивні... Ніби ми можемо бути тільки щасливими, або нещасливими.

ДОЛЯ 2. Різні ми...

ДОЛЯ 1. *(Кружляє в танці.)* Всі, всі прагнуть щастя. А подумайте, на милість Богу, що таке щастя? *(До глядачів.)* Ви маєте маєток? Ні? Але розумієтеся трохи на господарстві? Та певно ж... Ось бачите, щастя, скажу я вам, не село і не маєток, що належить комусь одному, це наче оренда. Розумієте? Хто хоче влаштуватися в ньому навіки, той прагне внести в нього порядок. Хто угноєє землю, хто береже ліс, чи плекає молоду поросль, чи прокладає дорогу... Той, о Боже, той вдає, ніби піклується про наступне покоління. Оренда ж означає — узяти все цього року, або й нині, тільки не потім, не завтра. Це означає: виснажити до решти поле, вирубати ліс, занехаяти пасовиська, дати дорогам зарости травою. Це означає — коли все висотане до краю, а стодоли та стайні кожної миті можуть завалитися. Тим краще! І дім! Неперевершено! Ось той мав насолоду, той торжествував! Ось і маєте щастя! Весело! Весело! *(Знову кружляє в танці.)* Люди... Люди... Люди... Ось той *(показує на манекен в сюртуку.)* поміщик Зеньків. Голова сімейства, батечко трьох чарівних доньок. А то *(Показує манекен жіноча голова в чепчику)* його дружина. Їх село лежить ближче до гір. Вони мають великі отари овець, що пасуться собі на волі, попід лісом. Їх пасовисько, обгороджене міцним парканом. І всякого іншого добра навалом. Багаті, одним словом. То одна доля.

ДОЛЯ 3. А то *(Показує на манекен чоловіча голова з пейсами.)* інша... То – Мошко. Власник шинку, що на околицях Коломиї. А та *(Показує на манекен.)* у жовтому шляфроку з великими кольору патини квітами, мошкова жінка, шинкарка. Коли Мошко привів її до свого дому вона була красуня. Тепер усі риси на її обличчі очужили, загострилися. Біль, ганьба, ляпаса та батожані побої довго гуляли по спині її народу, аж доки в його очах з'явився оцей палаючо-зів'ялий, сумно-насмішливий, принижений та водночас жадібний помсти вираз.

ДОЛЯ 2. А то француз. *(Показує на манекен в танцювальних панталонах.)* Учитель танців, музикант. Що шукає він так далеко від своєї Франції? Мене... Мене: кращу, щасливішу!

ДОЛЯ 1. А ось той *(Показує на Дмитра.)* русин: добре вбраний, з табакеркою багато вишитою, поведженням аристократичним – поміщик з коломиїських околиць. У нього нічого немає від тієї грубої сили, від тієї неприкритої незграбності, яка в інших народів вважається мужністю. Він наскрізь просякнутий шляхетністю, стрункий і вродливий, однак пружка енергія, непереборна впертість промовляють у кожному його рухові. Його предки воювали разом із Богданом Хмельницьким та козаками проти поляків. Тих битв не перелічити. Під Пилявцями, Корсунем, Ботовим, під Жовтими Водами. Брала з ним в облогу Збараж. Разом із гетьманом Дорошенком брали у облогу Львів. А тепер він – їх нащадок – відомий в Коломиї та її околицях... *(Таємниче.)* Про нього кажуть: «То небезпечний чоловік, небезпечний чоловік...»

Доля 1 кружляє навколо Дмитра. Торкається його обережно і той ніби оживає. Озирається, йде до авансцени. Десь далеко затягнули українську народну пісню.

ДМИТРО. *(Замислено.)* Погляньте на це життя. Дивовижна книга!... *(Прислухається до пісні.)* Ця мелодія! Німці мають «Фауста», і у англійців є така книга. А у нас це знає кожен селянин. Збагнути життя йому допомагає якимось чуття, інтуїція. Що робить наш народ таким меланхолійним? Рівнина... *(Пісня замовкає.)* Вона розпросторилася, наче море, й хвилюється на вітрі, наче море. Небо поринає в неї, наче в море. Вона мовчазно обгортає людину, мов нескінченність. Чужа, як і природа. Людині завжди хотілося промовляти до неї й почути відповідь. Як крик болю, виривається пісня з її грудей, і, не знайшовши відзвуку, вмирає, як зітхання. І людській істоті стає тоді незатишно. Хіба вона не належить рівнині? Хіба не рівнина її створила? Хіба рівнина лиш підкорила її собі? Чи рівнина відштовхнула її від себе?

Мовчить рівнина, не дає відповіді. З узголів'я могили виростає дерево, на його гіллі щебечуть горобці. Може, це і є відповіддю? Чоловік приглядається до мурашок, як

тягнуться вони вервечками, наладовані личинками, чимчикують туди й сюди по теплому піску. Тут у них свій світ. Метушня на малесенькому клаптику простору, невтомна боротьба за... За ніщо. Чоловік почуває себе покинутим, йому мариться, ніби він кожної миті може забути про те, що живе...

Доля 1 весело, і в той же час, – таємниче, кружляючи, підходить до Миколаї. Ніжно торкається її і та «оживає». Доля бере її за руку і веде до Дмитра.

ДОЛЯ 1. Тоді природа промовляє до нього в образі жінки...

МИКОЛАЯ. *(Ніжно.)* Ти моє дитя. Ти боїшся мене, наче смерті, але я тут, і ти тут. Цілуй мене! Я кохаю тебе, ходи, творитимемо разом чудо життя, яке тебе так страшить. Іди до мене, я кохаю тебе!..

Дмитро і Миколая обіймаються і завмирають.

ДОЛЯ 1. І життя продовжується... *(Підходить до Донечки.)* Іди маленька, іди... Тобі ще рано, твій час ще не настав.

Донечка «оживає» і весело, граючись вибігає зі сцени. Доля, з усмішкою, спостерігає за дитячими пустощами. Підходить до Сусіда-блондина.

(Строго.) І твій час ще не настав. Я тебе підготувала на потім. Коли вони нап'ються свого щастя до «не хочу». А втім, чи можна його випити всього? Чи можна ним насититись навечно? *(До Сусіда-блондина.)* Іди, іди, кажу!

Сусід-блондин «оживає», галантно кланяється і залишає сцену.

(Дивиться йому вслід.) Теж поміщик... Змушує свого камердинера щодня обкурювати фіміамом собі волосся. Читає уголос «Ігоря...», Пушкіна, влаштовує інсценізації тих творів — ну, справжній комедіант, скажу я вам.

Миколая відривається від Дмитра. Відходить в глибину сцени.

ДМИТРО. *(Ніби отямився.)* Доле, люди кажуть, що всі шлюби нещасливі? Принаймні більшість! Що ти мені на це скажеш?

ДОЛЯ 1. А ти що думаєш про це?

ДМИТРО. Я? Нічого! Анічогісінько! Це факт! Але людина, якій самій так ведеться, приймає цей факт як належне, не замислюючись і не опираючись, людина — створіння слабке, у будь-якому стосунку. Я вважаю, що треба нести свій тягар, сприймати свою долю як неминучість, визначеність, як даність нам природою, сприймати так, як, скажімо, зиму або ніч, або смерть. Чому шлюби мають бути неминуче нещасливі? Чи є це — ви ж розумієте мене — неминучість, правило, чи — якщо можна так висловитися — це закон природи?

ДОЛЯ 3. Що ж, по-твоєму, робить більшість шлюбів нещасливими?

ДМИТРО. Люди набралися всяких ідей, сентенцій з німецьких книжок. Заплутали себе, заплутали всіх. Звісно, можна було б сказати на кшталт: «свої жінки мені було замало» або ж «вона мене не розуміла» і «як жахливо, коли не знаходиш порозуміння», а я такий незвичайний чоловік, і такому оригіналу, як я, властиві цілком оригінальні думки й небуденні почуття, я такий розчарований і ніяк не можу знайти жінки, яка б мене зрозуміла, ось і продовжую шукати свою мрію... Усе це — вигадка, усе це — брехня! Та й, узагалі, чи ви помітили, що кожна людина, власне кажучи, є брехуном? Тільки діляться

брехуни на два різновиди — на тих, які дурять інших, матеріалістів (як їх називають у книжках), та на ідеалістів — так їх називають німці. Ці обдурюють самі себе.

ДОЛЯ 3. *(Сміється.)* А яка брехня у твоєму випадку?

ДМИТРО. У моєму? О-о, я ще той брехун! Спочатку обдурювався сам, а тепер... А тепер... *(Замислився. До глядачів.)* Ну, то що ж, панове, робить шлюб нещасливим, скажіть на милість? Не знаєте? А я знаю. Можете собі уявити... діти!

ДОЛЯ 3. Але, друже, погляньте на цього жида, який ледве животіє, та на його жінку. *(Показує на манекени Мошки та його дружини.)* Хіба ж би не розбіглися вони одне від одного, як скажені пси, якби не діти та не любов до них?

ДМИТРО. Усе це так, усе це так... Тільки це їх тримає, тільки це! Але вислухайте мою історію. Знаєте, говорять: «Те, чого не скажеш своєму найкращому другові і своїй дружині, скажеш чужакові на битій дорозі».

ДОЛЯ 2. Не боїшся видатись смішним? Маєш жінку й дітей дома, а нам збираєшся оповідати про свої романи та любовні листи?

ДМИТРО. Будь ласка, нічого не кажи, я й сам знаю. Але бачиш, так приємно іноді порозмовляти з чужинцями, от я й подумав... а потім знову... вибачте... це й справді, дивно. Двоє людей зустрічаються, щоб ніколи уже більше не побачитись. Можна собі дозволити розкутість, мовляв, яке мені діло, що він собі про мене подумає. Але це не так. Принаймні у мене не так. Я не хочу виставляти себе у кращому світлі. Такий ось звабник завжди є поєднанням жаги та честолюбства. Якби про мої пригоди ніколи анічогісінько не було відомо, я почувався б найнещаснішою людиною на світі, тому й розповідаю про них кожному стрічному, і усі мені задрять.

ДОЛЯ 2. Ох вже ці мені любовні побрехеньки!

ДМИТРО. Прошу, не треба, так воно є, бо ж люди не знають моєї історії. Увесь світ знає, що зі мною приключилося, а ви — ні. Коли подобаєшся жінкам, стаєш сміхотворно честолюбним, хочеш, щоб кожен був про тебе доброї думки, роздаєш гроші жебракам на вулиці, а свої історії — чужакам у шинку. О! Це, справді, смішно. Що ж, мушу вам усе розповісти по порядку. Тож будьте ласкаві вислухати мене. Не знаю чому, але маю до вас трохи довіри.

ДОЛЯ 2. Ну, добре. З чого ж ми почнемо?

ДМИТРО. Я був таким собі, як би то вам сказати, глупаком! Я боявся жінок. От біля коней я почувався чоловіком. Або ж коли брав у руки рушницю і йшов у поле, у ліс чи в гори.

ДОЛЯ 3. Тепер будуть побрехеньки про твої мисливські подвиги?

ДМИТРО. Ні-ні! Досить хіба сказати, що зустрівши якось ведмедя, я підпустив його зовсім близько і тільки мовив «Гоп, братику!» Ведмідь звівся на задні ноги — я відчував його дихання — і я вистрілив йому прямісінько у білу латку на грудях.

ДОЛЯ 2. Браво!

ДМИТРО. Та досить мені було уздріти жінку, і я втікав геть. Коли ж, траплялося, якась заговорювала до мене, я червонів, запинався,— отакий собі йолоп! Я тоді все ще думав, що жінка різниться від нас, чоловіків, довшим волоссям та ще довшим одягом, оце й уся відмінність.

ДОЛЯ 1. От дивак! І що, ти ніколи не чув базікання челядників про такі речі. Виріс, уже й вуса засіялись, а ти й не відав, чого це при зустрічі з жінкою у тебе шалено починало калатати серце?

ДМИТРО. Отакий собі дурень, скажу я тобі! А коли нарешті я довідався причину, то гадав собі, що відкрив Америку або щонайменше якусь нову планету. Подумати лишень, що дітей не з води виловлюють, наче раків!

ДОЛЯ 2. І що?

ДМИТРО. І ось я раптом закохався. Сам не знаю, як.

ДОЛЯ 1. *(Сміється.)* Твій покійний батько надумав пустити вас на танці: тебе і твою сестру.

ДМИТРО. Ага. І прийшов маленький француз із своєю скрипкою, поприходили поміщики з сусідніх маєтків зі своїми синами та донечками.

ДОЛЯ 1. Це було веселе товариство сусідів. Усі спілкувалися поміж собою і веселилися, тільки ти тремтів усім тілом.

ДМИТРО. Було... Почалися танці, а маленький француз не клопотав собі довго голову і ставив пари, як йому забаглося. Ухопив за рукав мене та дівчисько наших сусідів, ще зовсім дитину, на правду.

Доля 2 зображує француза. Хапає за руки Дмитра і Миколая і ставить їх до пари.

ДМИТРО. Ось так і стояли ми. Вона тримала мене за руку, а я... я був ледь живий. Так ми й танцювали.

Дмитро і Миколая танцюють вальс.

Я не зважувався глянути на неї, тільки наші долоні горіли одна в одній.

ДОЛЯ 2. *(В образі француза. Командує.)* Мсьє! Стаєш перед своєю дамою, клацаєш каблучками, опускаєш, наче підтягу, голову на груди, згинаєш у лікті руку, береш даму за кінчики пальців і цілуєш у руку.

ДМИТРО. *(Про себе. Збентежено.)* Боже! Кров шугнула мені в голову...

Дмитро стає перед Миколаєю і цілує їй руку.

ДОЛЯ 2. Вона ж тільки робить кніксен!

Миколая робить реверанс.

ДМИТРО. Коли я підвів голову, вона стояла переді мною геть червона і її очі... Що то були за очі!

ДОЛЯ 2. Браво, м'сьє!

Миколая відходить в сторону, поглядаючи крадькома на Дмитра.

ДМИТРО. Більше я з нею не танцював. Вона була донькою нашого сусіда - Зеньківа. Гарна, що вам сказати, гарна. Гордовита...

МИКОЛАЯ. *(Збентежено.)* Більше він зі мною не танцював... Але досить мені було глянути на нього, як ... як він ... відвертався, посвистуючи собі щось під ніс, ... демонструючи якусь байдужість.

ДМИТРО. Боже, яка вона гарна!

МИКОЛАЯ. Мене до танцю брали інші кавалери. *(Танцює вальс по черзі з Долями, раз за разом поглядаючи на Дмитра.)* Молоді панове облизували мені пальчики, наче цукерки, збивали собі руки й ноги, щоби здобути мою хусточку. Але то було все не то... Не так, як з ним...

ДМИТРО. *(Про себе, схвильовано.)* Що це зі мною?

МИКОЛАЯ. *(Про себе, схвильовано.)* Що це зі мною?

ДМИТРО. Коли вона від'їжджала, я освітлював їй сходи, а потім стояв унизу — отоді я почувався героєм. Вона старанно закутувалася, опускала вуаль, приязно кивала усім, аж мені від заздрості обпікало шлунок. *(Миколая залишає сцену.)* Дзвоник уже ледь долинав з даліни, а я все ще стояв, тримаючи свічку у руці, яка вже перехнябилася і скрапувала воском. *(Пауза.)* Отакий дурень, як бачите!

Дмитро розгублено озирється.

Довгий час її не бачив. Я будився по ночах і плакав, сам не знаючи, чому. Я вчив напам'ять любовні вірші й старанно декламував їх. А деколи я насмілювався пофантазувати, брав гітару і співав...

Дмитро бере гітару, починає співати. Виходить так собі, не дуже... Спів перериває виття пса. Дмитро розгублено припиняє спів.

Отакий я дурень!

Затемнення.

ДОЛЯ 1. *(В темноті.)* А потім був ярмарок?

Світло. На сцені картина ярмарку. («Гуде ярмарок, торг іде навкруги, там селяни гуляють своїми важкими чобітьми, тут прошигують крізь юрбу метушливі євреї, крик, твалт, сміх, хлопчиська покупували собі маленькі дерев'яні свистки й свищуть.»)

ДМИТРО. Я поїхав на ярмарок.

З'являється Миколая. Іде до манекенів – Зеньків.

І вона там! Ох! Хо́да у неї була, наче в княгині: йшла так легко, мовби пливла, а складки її сукні чарівно шелестіли, уже в сам той шелест можна було закохатися.

МИКОЛАЯ. Я його одразу ж помітила. Боже!

ДМИТРО. *(В роздумах.)* Гов, хлопче! Ти подаруєш їй сонце! І вона зрадіє, бо що більше ти зможеш їй подарувати?

Дмитро підходить до манекена-торговця ласощами. Бере цукерку у вигляді сонечка. Підбігає до Миколаї і хапає її за поділ сукні – «що, властиво, є дуже непристойно». І дарує їй сонце...

МИКОЛАЯ. *Здивовано дивиться на подарунок а потім починає сміятися.*

ДМИТРО. Вона... вона сміється...

ДОЛЯ 1. Бо насправді смішно. Сміється вона, сміється і її батько, сміється її мати, сміються її сестри й кузини, усі Зеньківки сміються.

ДМИТРО. Мені просто в обличчя, сміється! Я хочу бігти, але соромлюся.

ДОЛЯ 1. А родина Зеньківих регоче собі далі. Вони багаті люди, а ви ж так... зводите кінці з кінцями.

ДМИТРО. *(Ображено запихає обидві руки в кишені)* Так негарно, панно Миколає, сміятися. Мій батько дав мені на ярмарок двадцятку, і я кинув її на подарунок для вас, як князь кинув би вам до стіп свої двадцять сіл. Тож будьте ласкаві... *(Плаче.)*

Панна Миколая бере сонце, притискає обома руками до грудей і дивиться на Дмитра.

МИКОЛАЯ. *(Тремтить, схвильовано)* Це все так було... Як же це було... Прекрасно!

ДМИТРО. Ох, що я за дурень, панно Миколає! Я хотів би тепер зірвати сонце з неба, справжнє ясне сонце, і покласти вам до ніг, смійтеся з мене, смійтеся!

ДОЛЯ 1. Чи думали ви коли-небудь скільки у вашому житті випадку? Скільки подій, людей, яких не планували, не передбачали, раптом, ні з того ні з сього, з'являлися і змінювали ваше життя? *(Пауза.)* Тому зараз буде бречка!...

ДМИТРО. Що ще за бречка?

ДОЛЯ 1. Бричка одного польського графа, яка раптом надїжає на ярмарок. Запряжена шестериком коней, а він - граф, сидячи на передку з батогом у руках, летить собі через ярмарок. Як сказано він мчить!

На ярмарку крик і розпач. І тупіт кінських копит, ржання коней.

ДМИТРО. *(Емоційно. Про себе.)* Почувся крик, якийсь єврей покотився долі, Зеньківі кинулися навтьоки, тільки Миколая застигла непорушно, руками заслонившись від коней. Смерть! На неї мчиться Смерть!

Дмитро хапає Миколая на руки і несе... Та обняла його за шию. А кругом крик...

Смерть... А мені танцювати хочеться... З нею... В обіймах...

Все стихло. Дівчина, отямившись, звільняється з обіймів.

Граф зник зі своєю бричкою, а дівчина — з моїх обіймів... Всього лиш мить... Надто швидко їхав той граф! Навіщо так швидко?!

МИКОЛАЯ. Десь загубилися мої батьки...

ДМИТРО. Ми їх знайдемо... Прошу, пані...

Дмитро подає руку і дівчина бере його під руку. Пара поволі йде: здивовані, збентежені, розгублені.

Бачите, он сидить жінка й продає жбанки – металеві... То найкращі для води...

Доля 1 під виглядом торговки пропонує товар.

МИКОЛАЯ. Що ви?! Найкращі – дерев'яні. Кажу ж вам...

ДМИТРО. Справді?

МИКОЛАЯ. А які книжки ви любите?

ДМИТРО. Різні... Але найбільше люблю німецьких авторів.

МИКОЛАЯ. А я французькі... А німецькі – не люблю...

ДМИТРО. Та ви, напевно, їх мало читали?

МИКОЛАЯ. *(Почувається незручно.)* А у вас є собака?

ДМИТРО. Собака? Напевно... Є... Але я їх не люблю. Я котів люблю.

МИКОЛАЯ. *(Сердито.)* А я люблю собак!

ДМИТРО. *(Про себе.)* Боже, голос – наче музика! Навіть коли сердиться!

МИКОЛАЯ. *(Продовжує розповідь.)* У мене є великий чорний пес. Називають його Вугликом. Він чорний, як вуголь, і очі його блищать, мов дві вуглинки. Коли я була ще малям і вигрівалася у пісочку, приходив Вуглик — сам ще цуцик — лизав мене, облизував язиком усеньке личко. Я клала свої рученята між зубиська й сміялося, і Вуглик усміхався теж...

Дмитро її не слухає, а зачаровано дивиться як вона розмовляє.

ДМИТРО. *(Про себе.)* Що з тобою? Я твій, твоя річ, твій раб, роби зі мною, що тобі заманеться, я твій, смійся! Кохання моє!

МИКОЛАЯ. Тепер ми вирости... Вуглик став великим і сильним, як ведмідь і пішов стерегти овець. Ніхто його не відсилав, повірте. Просто він такий великодушний від природи, завжди мусить когось оберігати. На всю околицю немає пса, рівного йому. Його уникають вовки, обминає стороною навіть ведмідь...

ДМИТРО. *(Тихо.)* Дозвольте мені більше вам не брехати.

МИКОЛАЯ. *(Раптово припинивши розповідь про Вуглика, вкрай здивовано.)* Хіба ви брешете?

ДМИТРО. Я кажу вам, що я ваш раб, що моя душа належить вам, що я падаю вам до ніг, цілую ваші сліди, але ж я не роблю цього насправді. Дозвольте ж мені ... відтепер ... більше вам не брехати.

Миколая закрила долонями обличчя. Дмитро опустився на коліна і припав до ніг дівчини («я тої ж миті перестав брехати...»). Доля 1 підходить до пари і ніжно гладить їхні голови.

Затемнення.

ДІЯ 2

Завіса закрита. На авансцену виходить Доля.

ДОЛЯ 1. Село Зеньків було біля гір. Вовків та ведмедів водилося там, наче кур. Було їх страшенно багато і множилися вони, як жиди. У цю пору в їх окрузі багато говорили про одного ведмеда, страхітливого ведмеда, скажу я вам. Бачили його коло маєтку Зеньків.

З'являється Дмитро.

ДМИТРО. Якось я знову їхав до Зеньків, аж тут повз мене пробігли селяни, просто до пасовиська, ціла юрба.

Лемент людей. Крики: «Ведмідь! Ведмідь!»

ДМИТРО. Я пришпорив коня. Страх найшов на мене, я помчав щодуху, зіскочив з коня, а там уже купа людей...

Піднімається завіса. На сцені Миколая лежить на землі, тримаючи в обіймах вівчарку й плаче.

ДОЛЯ 1. Ведмідь був там, великий ведмідь, і вхопив ягня. Ні пастухи, ні собаки не ворухнулися, тільки репетували що було сили, дівчина закричала, і тоді Вуглик, засоромившись, скочив зі своєю паралізованою ногою через паркан просто на ведмеда. Зуби пса уже затупилися. Він схопив ведмеда, той його. Пастухи вибігли з рушницею, ведмідь утік, ягня врятували, а Вуглик проволочив ноги кілька кроків й упав — як герой, скажу я вам.

Миколая плаче, пригортаючи мертвого пса до грудей.

ДМИТРО. Залиште його, панно Миколає

МИКОЛАЯ. *(З докором.)* Ви твердий чоловік, Дмитре. І я тверда!

Миколая ображено йде з сцени.

ДМИТРО. *(У розпачі.)* Що я наробив? Що я наробив? Безсердечний!

ДОЛЯ 1. Ти мусиш убити цього ведмеда!

ДМИТРО. *(Рішуче.)* Мушу! *(До глядача.)* Я віддав свого коня пастухам, узяв довгого ножа, ще раз нагострив його, взяв стару рушницю, витягнув набой, наново заладував, ще поклав у торбу пригорщу пороху та свинцю і — в гори! Я знав, що він ітиме ущелиною.

ДОЛЯ 1. Ведмідь?

ДМИТРО. Атож! Його я й чекав. Я розташувався в ущелині. Щоб утекти звідти не могло бути й мови. Стіни ущелини були кам'яністі й круті. Угорі росли дерева, але корені жодного з них не провисали так низько, щоб можна було ухопитися за них рукою й підтягнутися догори. Йому не втекти, і назад він теж не поверне. І я не поверну!

Раптом почувся шум («зашаруділо листя, крок за кроком, ніби важка хода взутого у чоботи селянина»).

Ось він!!! Ось він!!!

*Дмитро, направивши зброю, йде з сцени. Люте ревіння звіра, вистріл, тиша...
Затемнення.*

На сцені: Доля 1, Миколая, Дмитро. Дмитро лежить без пам'яті. Миколая вклякла навколішки й молиться.

МИКОЛАЯ. *(Гаряче, пошепки.)* Господи милосердний, врятуй його! Богородице Діво – не забирай його! Молю тебе про поміч... Попроси свого сина, що страждав за нас грішних, врятувати його... Матінко – молю тебе...

ДОЛЯ 1. Усе буде добре. Все минеться...

Затемнення.

На сцені Дмитро.

ДМИТРО. Я не вмер... Тільки глибокі шрами на моїх грудях свідчили про той фатальний двобій з ведмедем. Двобій, з якого я вийшов переможцем і ... чоловіком Миколаї.

Весільний гомін. Звучить весільна музика. З'являється Миколая. Дмитро підходить до дівчини і танцюють весільний танець. З'являється Доля 1.

ДОЛЯ 1. Весілля справили у Чернелиці – село таке, недалечко від Коломиї. Батько Дмитра передав йому хазяйство. Зеньків подарував Донеччі ціле село. Усі повпивалися, батько Дмитра танцював козачка з мадам Зеньків. Другого вечора — усі все ще шукали, наче небіжчики у Судний день, свої частини тіла й не знаходили їх...

ДМИТРО. *(Весело.)* Похмілля – справа важка! *(Пауза.)* Я сам запряг шестерик коней, усі шестеро білі, наче голуби. Блискуче волохате хутро забитого мною ведмедя устеляло сидіння, а лапи з позолоченими кігтями звисали аж до підніжок з кожного боку брички; велика голова, з іскристими, наче живими, очіцями лежала в ногах. Мої люди — селяни, козаки на конях з палаючими смолоскипами та віхтями у руках.

МИКОЛАЯ. Він бере мене на руки й несе в бричку...

ДМИТРО. Мої люди святкують.

МИКОЛАЯ. Я сиджу, мов королева, на ведмежій шкурі.

ДМИТРО. Ї маленькі ніжки - на великій ведмежій голові... Така беззахисна і така... чарівна... *(Пауза.)* Так я й увів молоду господиню у наш Дім.

Дмитро бере Миколаю на руки і повільно виносить її з сцени.

Затемнення.

Світло. На сцені Миколая і Дмитро.

ДМИТРО. Щойно тоді, як вона стала моєю дружиною, я наважився її любити, а вона — мене.

МИКОЛАЯ. Я відкинула геть звичаї, умовності, пристойність, геть усе — разом із корсетом та підтяжками для панчіх — скинула на підлогу.

Миколая поволі роздягається. Дмитро стежить за нею, як зачарований. Підходить, обнімає...

ДМИТРО. Моя любов повнилася її любов'ю і все росла й росла.

МИКОЛАЯ. Наші кохання росли, росли, наче близнята.

Дмитро роздягає дівчину, цілує її руки, ноги. Зубами впивається в тіло. Миколая скрикнула і ніжно тручає Дмитра ногою в обличчя.

Затемнення.

На сцені Дмитро і Доля 1.

ДМИТРО. Рай кохання — ще одна велика дурниця, про яку можна прочитати у німецьких книжках, а потім сліпе обожнювання дівчини...

ДОЛЯ 1. Як писав Шиллер у...

ДМИТРО. *(Перебиває.)* Ох прошу тебе, я гадаю, ти не збираєся тут декламувати мені пана Шиллера? Змиლოსердься, Бога ради...

ДОЛЯ 1. Мав рацію той пан Шиллер

ДМИТРО. Чудова ілюзія. Було би диво з див, якби непорочна дівчина стала вершиною творіння, а любов стала б тим прекрасним сліпим почуттям, яке чоловік мусив би мати в душі до тої дівчини.

ДОЛЯ 1. Ти – цинічний.

ДМИТРО. Аж ніяк! Тепер я розумів, чому припадають на коліна й моляться перед жінкою з дитям. Але вони й з неї зробили непорочну діву, приручену тваринку нашого Господа Бога.

ДОЛЯ 1. Ти вбачаєш різницю між дівчиною і жінкою?

ДМИТРО. Бачиш, дівчина є своєрідною рабою у своєму домі. Батьки нерідко вважають доньку своєю власністю. А от жінка — уже щось зовсім інше, щомиті вона може мене покинути. Чи не так? Вона має таке саме право вибору, як і я. Тому й поставили на вівтар непорочну діву. Яка нісенітниця! А потім кажуть: «О чарівне дитя!» Отаке собі жовтороте курчатко і має бути мені рівнею. Подумайте про це, будьте ласкаві. Любов чоловіка й жінки — шлюб, але я маю на увазі той шлюб, який освячує природа.

ДОЛЯ 1. Але ти з Миколаєм щасливий!

ДМИТРО. Щасливий... Батьки чи сусіди, які бували у нас в гостях, бачили, як верховодила вона в домі, і як усі їй корилися.

ДОЛЯ 1. *(Сміється.)* О, сусіди! Сусідів у вас було багато.

ДМИТРО. Так, раніше вони заходили до мене тільки на свята, наприклад, на Великдень, покуштувати свяченого, а тепер стали бувати при будь-якій нагоді. Усі приходили, скажу я тобі.

ДОЛЯ 1. Бував Мак, *(Показує на манекен в гусарському мундирі.)* лейтенант у відставці. Він знав напам'ять усього Шиллера. Добрий був чоловік. Біда тільки в тому, що дуже полюбляв випити.

ДМИТРО. Він не так напивався, щоб валятися під канапою.

ДОЛЯ 1. Ні. Просто коли він напивався, то переповідав вам усі французькі війни.

ДМИТРО. Хіба можна на такого гніватись?

ДОЛЯ 1. Приходив і барон Шебіцький. *(Показує на манекен у фрак.)* Знаєте його? Власне кажучи, звали його Шебіг, Соломон Шебіг. Був він єврей, ходив з вузликом за плечима, купував і продавав, нажив собі маєток і став зватися Шебігштейном. Якщо хтось там може називатися Ліхтенштейном, казав він, то чому мені не бути, Шебігштейном?

ДМИТРО. Завжди він сміявся. Скажете йому: «Виявіть мені честь, приходьте з візитом!» — він регоче. А покажете на двері: «Геть звідси! Пішов!» — теж регоче.

ДОЛЯ 1. А кожній вродливій жіночці відразу ж обіцяє сукні з Бродів або шаль з Парижа; п'є саму лиш воду, щодня париться в лазні, носить масивний золотий ланцюг поверх оксамитової камізельки і хреститься перед трапезою та після неї. Бував ще шляхтич Бомбовський; довготелесий поляк з червоними очима, сумними вусами та порожніми кишнями, який завжди збирав пожертви для бідних емігрантів

ДМИТРО. Це той, який першого стрічного бере попід руку, щоб довірливо повідати тому все про польську змову; а коли врешті надудлиться, то викрикує: «Віват! Хай живе!» і п'є з брудних жіночих черевичків?

ДОЛЯ 1. Так... Бував преподобний пан Мацек, *(показує на манекен в сутані.)* сільський священик — втілення справедливості,— який завжди знайде слова потіхи для всіх і в усьому, чи то стосується народження, чи смерті, а чи одруження.

ДМИТРО. Правда, коли панотець що-небудь комусь доводив, то примовляв: «Клянусь пеклом!», тоді як інший на його місці сказав би «Клянусь Богом» чи «Слово честі!»

ДОЛЯ 1. А ще бував у нас вчений Тадеуш Кутернога, котрий ось уже одинадцять літ намагається здобути ступінь доктора, та ще й — подумати тільки! — доктора філософії. А ще поміщик Леон Бодушкан... Жіноцтво теж приходило до неї в гості; добрі подруги, які забігали побазікати, солодко усміхалися, щохвилі клялися й присягалися в любові та дружбі, а потім... та ви й самі знаєте.

ДМИТРО. Стривай! А що це ти про моїх гостей?

ДОЛЯ 1. Бо то було веселе товариство! Веселе, як бджолиний рій, а от перед нею усі відчували респект.

ДМИТРО. Ось так ми й жили з нашими сусідами, я пишався своєю жінкою, коли вони пили з її мештів і декламували їй вірші, а вона поглядала на них, немов кажучи: «Чого вам усім треба?»

ДОЛЯ 1. Був ще один... *(Кличе.)* Гей, блондине! Красеню, йди-но – твій вихід.

З'являється Сусід-блондин і Миколая. Сусід-блондин про щось їй жваво розповідає.

ДМИТРО. Я його одразу ж незлюбив... Він мені не сподобався. А от моїй дружині припав до серця...

ДОЛЯ 1. Але про це згодом.

Сусід-блондин прощається з Миколаєю, галантно розкланюється і залишає сцену.

ДМИТРО. Найлюбіше нам було залишатися наодинці з собою.

Доля 1 усміхається і залишає сцену.

МИКОЛАЯ. Таке велике господарство, як наше, приносить свої клопоти й свої радощі. Любий, ми самі собою будемо керувати, а не наші міністри.

ДМИТРО. *(До глядачів.)* А міністром був мандатор Крадулинський, старий поляк, чоловік, скажу я вам, послідовний — на своїй голові не мав ані волоска, а у своїй бухгалтерії ані єдиного рахунку, що був би в порядку. Потім — лісничий Крейдель. Німець, як ви могли, певно, виснувати. Маленький зростом, мав маленькі очиці, великі прозорі вуха та високого й тонкого, аж прозорого, гончака. Моя дружина спрягла їх усіх до купи. Ба! Певний, що вона б і батогом їх потягнула, якби вони їхали не так, як їй того хотілося. А що, таке вже було...

МИКОЛАЯ. *(Застидавшись)* Ну любий!...

ДМИТРО. Якось мій молодий козачок розбив з десяток тарілок. Наклав їх собі на руки аж до самого підборіддя та й не втримав.

Доля 2 з'являється з тарілками, які падають і б'ються.

МИКОЛАЯ. *(Хапає батіг і намагається вдарити.)* Незграба! Ось я тобі!...

ДОЛЯ 2. Ну, якщо мене батожитиме сама господиня, то я згоден щодня бити тарілки...

Миколая і Доля 2 розсміялися. Доля 2 залишає сцену.

ДМИТРО. Всі її любили... Чи селяни, чи челядь, чи жиди на ярмарку, чи урядники в місті... Всі. *(Пауза.)* Найлюбіше нам було залишатися наодинці з собою.

Миколая лягає на ліжко, заклавши руки під голову.

МИКОЛАЯ. Бувало лежу собі довгими вечорами на канапі, заклавши руки під голову, а він читає мені уголос. Полум'я потріскує, самовар співає, цвіркун цвіркоче, шашель шарудить, миша спокійно гризе щось у кутку, бо білий кіт лежить собі на припічку й пряде пісеньку... Хороше так, затишно...

ДМИТРО. *(Читає. Прим. – фрагмент з повісті «Дон Жуан з Коломиї».)* «Мій друг щойно побував тут — на моїй дружині біляче хутро, та й зрештою я його нюхом чую. Якусь мить я трохи не розсердився, але потім облишив те. Моя дружина така мені люба, я цілую їй руки, голублю хутро на кацавейці. Раптом вона зводить на мене погляд, і той погляд такий чужий. Я лиш дивуюся.

— Так не може продовжуватися,— каже. Зовсім несподівано. її голос став хрипким. Потім вона переходить на крик.

— Що з тобою?

— Ти приходиш до мене тільки вночі! — кричить вона. — До метреси залицяються по-великосвітськи, а я... я хочу любові!

— Любові? Хіба ж я тебе не люблю?

— Ні! — сідає на коня і геть з двору.»

МИКОЛАЯ. *(Піднімається з подушки, підтирається рукою, ледь не плаче.)* Вона не має права так робити, чуєш?

ДМИТРО. Так завжди! Ти сперечаєшся зі мною, наче це я той роман написав?

Миколая стрибає з ліжка, жбурляє книжку просто в обличчя Дмитру і показує язика. Вони гасають одне за одним, як діти. Він ховається й лякає її

МИКОЛАЯ. *(Таємниче, пристрасно.)* Коли повернуся, ти будеш моїм рабом.

Миколая залишає сцену. Через мить повертається. Вона переодягнена султаншею: оголена, одним шалем обвиває стегна, а другим — голову у формі чалми. Черкеський кинджал — за поясом. Уся оповита білим серпанком — напівпрозорою шаллю.

ДМИТРО. *(Захоплено.)* Жінка! Де там... Богиня!

МИКОЛАЯ. Що, рабе? Смієш перечити?!

ДМИТРО. Але ж, Миколає!

МИКОЛАЯ. Чи ти при своєму розумі, рабе!

ДМИТРО. Так, я твій раб... Повелівай султаншо, повелівай господине...

*Дмитро пристрасно цілує Миколаю. Поволі розвиває шалі...
Затемнення.*

На сцені Дмитро і Миколая. Миколая спить. Дмитро – над нею, дивиться на неї.

ДМИТРО. Ти спиш... Я можу годинами дивитися на тебе, прислухатися до твого дихання. Часом ти зітхаєш уві сні, і мені стає так боляче, ніби я завдав тобі якоїсь муки. І страх охоплює мене, що ти, може, вже не моя, що ти ... померла.

Відгортає їй волосся з чола. На очах сльози. Миколая проснулася. Сідає в постелі, обнімає Дмитра. Плачуть...

На сцені з'являється Доля 1.

ДОЛЯ 1. Що таке наше життя? — Страждання, сумніви, страх, розпач. Чи знаєш ти, звідки взявся? Хто ти? Куди прямуєш? Не мати жодної влади над природою і не знаходити відповіді на це прокляте питання. Уся наша мудрість, врешті-решт, є самовбивством. Але природа наділила нас стражданням, найстрахітливішим у житті людини, — любов'ю. Люди називають її втіхою, жагою...

ДМИТРО. Ага, втіха... Поглянь на вовка, коли той шукає самицю. Як він ломиться крізь хащу, слина тече йому з пащі. Він уже не висє, а лиш метляє хвостом. І його любов — хіба це насолода? Це боротьба, боротьба за життя, вона обезкровлює любов. Мій Боже! А чоловік! Хіба він не кладе свою горду голову жінці до ніг і не благає: «Топчи мене! Топчи мене своїми ніжками, я хочу бути твоїм рабом, твоїм слугою, тільки прийди й звільни мене!»

ДОЛЯ 1. Так, любов — страждання, а насолода — порятунок. Але це також і влада, коли один повелює іншим, це сутичка, в якій один підкорює собі іншого. Любов — це рабство, і рабом стаєш, коли любиш. Ти відчуваєш, що жінка знущається над тобою, а ти розкошуєш у пристрасних виявах її деспотії та жорстокості. Цілуєш ногу, що топче тебе.

ДМИТРО. Жінка, яку я люблю, вселяє в мене страх. Я тремчу, коли вона несподівано заходить до кімнати, зашелестівши сукнею. Жест, порух, захопивши мене зненацька, лякає. Здається, поєднався би у шлюбі навіки, на це і на те, потойбічне, життя, злився б воедино. Поринаєш душею у чужу душу, опускаєшся вглиб чужої, ворожої натури, приймаєш її благословення. Смішно, страшенно смішно, бо так не завжди буває. Щомиті тремтиш, боячись втратити себе. Лякаєшся, коли та, інша людина, заплющує очі, змінює голос. І прагнеш стати Єдиною Істотою. Усі, всі свої святощі, ідеї готов би вирвати зі свого ества, щоб повністю перелитися в інше. Віддаєш себе, як річ... як сирівець. Роби з мене свою подобу!

ДОЛЯ 1. Ти, як у смерть кинувся в її суть. Не боїшся себе повністю втратити? Не відчуваєш ненависті до її влади над тобою? І взагалі, ти себе ще відчуваєш чоловіком? Тобі не здається, що ти уже вмер?

ДМИТРО. На що це ти натякаєш?

ДОЛЯ 1. Рано чи пізно, але тобі обридне тиранство чужої істоти. Ти будеш прагнути віднайти себе знову в собі. Це і є повстання натури...

ДМИТРО. Не знаю... Поки що я щасливий. Чуєш – щасливий! І маю намір перебувати в цьому стані і надалі.

Доля 1 усміхається і поволі йде зі сцени.

ДОЛЯ 1. У Чоловіка є своя робота, свої справи, свої ідеї й наміри. Вони лопотять над ним крильми, мов голуби, й піднімають, мов орли, угору. Не дають йому упасти... А жінка? Вона кричить «пробі!» Її «я» не хоче вмирати. О ні! І жодного рятунку!

ДМИТРО. Жодного!

МИКОЛАЯ. Жодного?

Доля 1 залишає сцену. Чути плач новонародженої дитини. Через мить вона повертається. В руках у неї за повита дитина.

ДОЛЯ 1. Природа подбала про жінку. Вона ще носить подобу свого мужа під серцем, відчуває, як дитя росте, рухається — живе! І ось нарешті!

Доля 1 передає дитину Миколаї.

І ось нарешті тримає його на руках, піднімає догори... Що тепер вона відчуває? Мрія? Її дитя промовляє до неї...

ГОЛОС ДИТИНИ. Я – це ти, ти живеш у мені. Глянь на мене, я порятую тебе...

ДОЛЯ 1. Вона пригортає дитинча до грудей і... порятована! Тепер вона плакає те, що у ній відкинули й зневажили, у своїй дитині. Тримає її на колінах й бачить дорослою, усю до решти віддає себе їй.

Затемнення.

На сцені Дмитро.

ДМИТРО. *(Замислено.)* Кажуть, дитина — заложник кохання. *(Зітхає.)* Заложник – чорти би цього заложника побрали!

З'являється Миколая.

МИКОЛАЯ. Ти вже дома? Як справи?

ДМИТРО. У господарстві роботи до біса! Втомлений, наче гончий пес.

МИКОЛАЯ. Відпочинь, рідний...

Дмитро обіймає свою дружину, цілує її долоні. вмить стираються усі турботи з його чола. Лащить коло неї, як кіт, а вона сміється, і... раптом плач дитини. Миколая виривається з обійм і вибігає з сцени. Дмитро розчаровано розводить руками. Через мить Миколая повертається.

Плаче бідненький, бо йому не хотілося на руки до няньки.

Дмитро тільки зітхає. Миколая підходить до нього. Він цілує її, обнімає. З пристрасстю валить на канапу... «Зціловуєш дружині щоки, шию, груди, аж вона горить. Гладши долонями повні стегна...» Знову заплакала дитина. Миколая відштовхує Дмитра і прудко залишає сцену.

ДМИТРО. *(Важко зітхнувши. Розчаровано.)* І вже по всьому...

За кулісами спів Миколаї: ля, ля, ля... Присипляє дитину. З'являється Доля 1. Вона іронічно дивиться на Дмитра.

(Роздратовано.) Звісно, можна починати все спочатку, якщо хочете, але це вже по всьому... По всьому бажанню – оце її ля-ля...

ДОЛЯ 1. Вона матір...

ДМИТРО. Матір... Ох, мені вже цей заручник кохання!

Сердито мотає головою.

Наш лісничий бачив ведмедя неподалік. Чуєш, Миколає? Може наробити біди. Хочу піти полювати його.

Голос Миколаї. Ну йди вже, йди, бо мале збудиш.

ДМИТРО. (До Доли.) Що мені залишається? Збираюся та й іду...

Дмитро розчаровано залишає сцену.

ДОЛЯ 1. Ох ці чоловіки... Як важко вони прощаються з дитинством. Ніяк не можуть звикнути, що няньки вже немає. (Сміється. Пауза.) Але, попри це, полювання на ведмедя – трохи небезпечна штука. І наші мисливці попали в біду. Ведмідь мав необережність трохи пом'яккати їм кістки...

На сцені з'являється Миколая. Вона колише на руках дитину. З'являється Дмитро. Його обличчя замазано кров'ю.

МИКОЛАЯ. (Кричить.) Йди геть! Ти дитину налякаєш!

Дмитро ображено відходить в сторону. Доля 1 накладає йому білу пов'язку.

МИКОЛАЯ. Йди, йди геть! Дитина боїться тебе. Її лякає ця пов'язка. Ще почне заїкатися! Геть!

Миколая залишає сцену.

ДМИТРО. (Вкрай здивовано. До Доли 1.) І що ти собі гадаєш, га? Подумай собі, не мою кров, не безпеку, що чигала на мене, а переляк дитини! А який там переляк? Про що вона, взагалі, каже? Ох, жінки практичні! Жахливо практичні! (Пауза.) І невдячні...

Дмитро ричить, як поранений звір... Дмитро йде з сцени і повертається через мить з шкурою ведмедя. З'являється Миколая.

МИКОЛАЯ. Що це ти собі надумав?

ДМИТРО. Хочу постелити шкуру ведмедя перед ліжком.

МИКОЛАЯ. (Істерично.) Забирайся з тою шкурою, вона нагадує мені переляк мого дитяти.

ДМИТРО. (Сердито.) Що ж ти так негарно одягнена, Миколає? Де ж твоя кацавейка?

МИКОЛАЯ. Ах, ти ж сам бачиш, я в хаті, коло дитини. Та, певно. Коли я причепурюся, дитина мене не впізнає. Хіба ти сам не бачиш?

ДМИТРО. Бачу, усе бачу... (Про себе.) Холера ясна...

Миколая сердито залишає сцену. Десь вдарив церковний дзвін. Бам – бам – бам... На сцені з'являються Доля 2, Доля 3.

ДОЛЯ 3. (Тривожно.) Усім якось не по собі. Щось висить у повітрі. Кожен чує це, і не може назвати, що ж воно. Усюди чужі обличчя. Польські поміщики гасають туди й сюди. Цей купує коня, той — порох.

ДОЛЯ 2. А вночі — заграва на небі. Селяни збираються перед шинком: «Це — війна або холера, або революція».

ГОЛОС ЗА СЦЕНОЮ. Революція! Революція! Пане! Поляки йдуть!

ДМИТРО. (До Доли 1.) На чоловіка знаходить, мовби горе. Раптом відчуваєш, що у тебе є батьківщина, і її межові стовпи глибоко вгрузли в слов'янську, німецьку та ще якусь

землю. *(Кричить.)* Жінко, дай мені якусь стрічку на шапку, хоч би й дрантиву, тільки була б чорно-жовта.

З'являється розлючена Миколая.

МИКОЛАЯ. Забирайся, у мене плаче, у мене вмирає моя дитина! Їдь у село, хай зараз же перестануть дзвонити.

ДМИТРО. *(Сердито.)* Ого! Тепер усе по-іншому, я скажу бити на сполох по всіх селах. На зло! А пущівірок хай собі плаче — країна в небезпеці!

МИКОЛАЯ. Мене ваша країна не обходить! Забирайся, кажу тобі!

Миколая нервово залишає сцену. З нею сцену залишають Доля 2, Доля 3.

ДМИТРО. Ось так ми, приблизно, жили... А скорим часом, якимось влітку з'явилася друга дитина. Теж хлопчик. Обидва хлопчики. Як воно так вийшло – мені якимось незрозуміло..

ДОЛЯ 1. Ов-ва, маєш сумніви?

ДМИТРО. Та ні... Але... Дивно. Розумієш, усе самотніше ставало мені вдома, і я втікав з хати. Броджу по полю під час жнив, залажу собі під складені стріхою снопи, палю й слухаю, як співають жінці. Іду в ліс до лісорубів, часом вполюю білку. В усьому повіті немає такого ярмарку, на якому б я не був. Та й у Львів їжджу часто, особливо на контракти. Тижнями вдома не буваю. І врешті-решт приймається як належне те, що я свою жінку... ну, розумієш... тільки коротко. Одне слово, дотримуємося норм християнського шлюбу...

ДОЛЯ 1. Така вже твоя доля.

ДМИТРО. Знущаєшся? Ми стали зовсім чужими.

З'являється Миколая.

МИКОЛАЯ. *(Хрипло.)* Так не може продовжуватися... *(Переходить на крик.)* Так не може продовжуватися!

ДМИТРО. Що з тобою?

МИКОЛАЯ. Ти приходиш до мене тільки вночі! До метреси залицяються по-великосвітськи, а я... я хочу любові!

ДМИТРО. Любові? Хіба ж я тебе не люблю?

МИКОЛАЯ. Ні!

Миколая залишає сцену.

ДОЛЯ 1. Вона має рацію.

ДМИТРО. Розумієш, от любиш свою дружину, але хочеш чогось більшого, аніж саме тільки ліжко. Бачиш, жага до жінки, то як біль. З часом він минає. Бачиш, що уже звільнений, і нічого, окрім того. Бачиш, що усе це, власне кажучи, ніщо, що існує щось інше, більше; що чоловік й жінка — це щось значніше, вагомніше, ніж просто вовк і вовчиця. Та усе було надаремне. Уявіть собі, що моя дружина — це книга. І я радо читав би її. Але мені весь час доводиться починати спочатку. Врешті я закриваю її. Хай хтось інший, якщо схоче, дочитує...

Затемнення. Завіса закривається.

ДІЯ 3

На авансцені з'являється Дмитро.

ДМИТРО. *(До глядачів.)* Моє життя стало схожим на муку... Єдине, що рятувало – полювання. Якось поклав я до своєї торби трохи хліба, сиру й подався з дому. Блукаючи безмовним темним пралісом можна спіткати вовка чи ведмедя, побачити беркута на гнізді, надихатися важким вогко-холодним лісовим духом, напоєним духмяними запахами. Можна розкластися з обідом на поваленому стовбурі дерева, спати в гірській печері, скупатися в чорному озері, у якому не сягнути дна і яке ані хвилькою не збрижиться, гладка темна поверхня його поглинає промені сонця й сйиво місяця. Жодних почуттів не залишається, первісні чуття заступають усе: їси, бо голодний, любиш, бо жадаєш...

З'являється Доля 2 в образі селянки («Вищвіла голуба спідниця не прикриває маленьких запорошених ніг. Брудна сорочка, заправлена у спідницю, зсунулася з пліч, стан перехоплений поясом, а з-поза складок, з пазухи, проглядають перса.»). Її помічає Дмитро. Доля-селянка сідає, охоплює голову руками, впершись на коліна ліктями і дивиться десь в далечінь, не помічаючи Дмитра.

ДМИТРО. Гей, дівчино!

ДОЛЯ 2. *(Збентежено від несподіванки.)* Ой!

ДМИТРО. Що з тобою?

ДОЛЯ 2. *(Тихо наспівує якусь пісеньку.)*

ДМИТРО. Що з тобою? У тебе якийсь смуток, біль?

ДОЛЯ 2. *(Не відповідає, продовжуючи наспівувати.)*

ДМИТРО. То що ж з тобою?

ДОЛЯ 2. *(Дивиться на Дмитра, сміється.)*

ДМИТРО. Що тобі бракує?

ДОЛЯ 2. *(Тихо.)* Овечого кожушка...

ДМИТРО. *(Сміється.)* Почекай, привезу тобі з ярмарку. *(Пауза.)* Але ж смороду буде! Новий овечий кожушок! Знаєш, краще я привезу тобі сукман. Що ти скажеш на це? З кроликом, чорним... або ні — з білим, молочно-білим хутерком...

Доля-селянка розсміялася.

Ну і чого ти смієшся? Кажі, хочеш сукмана чи ні? З кролячим хутром, молочно-білим хутром?..

ДОЛЯ 2. *(Раптом встає, обсмикує спідницю, поправляє сорочку, цілком серйозно.)* Ні. Якщо вже хочете мені дати сукмана, то хіба зі сріблястим хутром.

ДМИТРО. Як це — зі сріблястим?

ДОЛЯ 2. Хочу такого хутра, яке носять благородні пані.

ДМИТРО. *(До глядачів.)* Самозакоханість сонячно покоїлася на її личку, наче сама невинність, цілувала її душу, пестила її, корилася її примхам, така бездумна. Так, певно, вона бездумно цілує образ. Не було у ній жодного принципу, жодної думки. Нічого й схожого! Нею правила мораль хижака та закони лісу. Християнство було для неї чимось таким же далеким, як і для кішки, яка, бавлячись, випадково перехрестить лапою носа. Я дійсно привіз їй сукман зі Львова і... ви будете сміятися... Я закохався у ту жінку.

Доля-селянка сміється, радіє, бавиться обновкою.

Я йшов на полювання... Лунав перший постріл, і вона вже тут як тут...

Дмитро цілує Долю-селянку, розчісує їй пальцями волосся. Дівчина сідає на край сцени. Дмитро мие їй ноги, цілує їх. Доля-селянка бризкає водою в обличчя. Весело і безтурботно сміється.

То було незвичайне створіння. У її кокетуванні було щось моторошне. Вона мучила мене, скидаючи у найглибші провалля приниження, мучила так, як не мучила зневага жодної благородної пані...

ДОЛЯ 2. Але ж змилюсь, пане! Милостивий пане! Що ж мені з вами робити?

ДМИТРО. Роби зі мною, що лиш тобі заманеться, ... богине...

Доля-селянка сміється і вибігає з сцени.

Роби, ... що лиш заманеться... *(Пауза.)* І що це зі мною, га? Вже друга жінка у мене, вже з другою я ... - ну, ви розумієте?.. А все одне й теж... Спочатку вона дарує мені плоть, а взамін забирає моє серце. Забирає серце, спокій, честь, гордість... Чому у мене якимось так... Не так, як у інших? А втім, як воно у інших? Хто знає?.. Хто це може знати?! *(Важко зітхає. Пауза.)* А потім я йшов до дому...

Завіса піднімається. На сцені Миколая і Сусід-блондин. Сусід-блондин щось читає, а жінка захоплено слухає.

(Сердито. Показує на Сусіда-блондина.) А дома вже був він!

СУСІД-БЛОНДИН. *(Декламує вірш Пушкіна.)* Добра чужого не бажать

Мені наказуєш ти, боже;

Отож чиню я все, як гоже,

Та як жагою керувать?

Я друга скривдить не бажаю,

Не хочу я його села,

Не треба і його вола,

На все спокійно поглядаю:

І дім, і скот його, і раб

Для мене марна благостиня.

Але коли його рабиня

Прекрасна... Господи, одваб!

Або коли його дружина -

Небесний ангел краси...

ДМИТРО. *(Сердито.)* Не подобається мені цей Пушкін! Але ще більше ... оцей сусід. По півднини просиджує у моєї жінки, особливо тоді, коли мене немає вдома. Тільки-но я на ярмарок або на полювання, а він уже тут як тут.

СУСІД-БЛОНДИН. *(Встає, до Дмитра.)* Чи мій друг...

ДМИТРО. *(До глядачів.)* Друг... Друг! Так він мене називає, то ж дотримуватимемося цього звертання

СУСІД-БЛОНДИН. Чи мій друг удома?

ДМИТРО. Ні.

СУСІД-БЛОНДИН. О як шкода!

ДМИТРО. Чуєте? Ото тхір! Йому шкода!

З'являється Доля 1.

(До Долі 1.) Це твій подарунок, нещасна?

Доля 1 тільки сміється.

СУСІД-БЛОНДИН. *(До Долі 1. Винувато.)* Але ж його ніколи немає вдома! Гм... Ніколи!

МИКОЛАЯ. *(Сердито.)* Ніколи!

СУСІД-БЛОНДИН. *(Продовжує читати Пушкіна.)* Або коли його дружина -
Небесний ангел красоти,-
О боже праведний! прости,
Хоч задрість і тяжка провина.
Як серцю можна наказать?
Як мрій позбутись полум'яних?
Хто може не кохать коханих?
Хто раю може не бажать?
Дивлюся, млію і зігхаю,
Але обов'язку корюсь,
Я серце потурать боюсь,
Мовчу... і потайки страждаю.

ДМИТРО. А моя дружина? О Боже! Уявляєте, в усьому йому підтакує. Мовить отак натяками, а він лиш хитає головою та співчутливо сопе носом.

ДОЛЯ 1. Ти занедбав свою дружину.

ДМИТРО. *(З іронією.)* Ага! Мені, подумай тільки, дістається тільки скандал, що я занедбую свою жінку. І яку жінку! Таку чудову жінку, з такою душею, такою чистою душею, таку духовно багату, яка читає Пушкіна, наче молитовник. А що дістається йому?

СУСІД-БЛОНДИН. *(З докором.)* Ми друзі!

МИКОЛАЯ. *(З обуренням.)* Ми тільки друзі!

ДМИТРО. Отож він перечитує їй купу книжок уголос, а вона собі виношує якісь ідеї і зігхає, коли мова заходить про мене. *(Пауза.)* Вони – друзі...

Сусід-блондин галантно прощається і залишає сцену. Дмитро з неприязню дивиться йому вслід.

МИКОЛАЯ. Так не може продовжуватись далі... Ми не розуміємо одне одного Я наказала перенести моє ліжко до дитячої кімнати. Я буду спати з дітьми...

ДМИТРО. *(Розгублено.)* А я?.. *(До Доля 1.)* Я міг би постояти за себе... це правда, але... тоді... тоді я був надто гордий, тоді я подумав, що все ще налагодиться. Ох ці наші жінки! Ось був у повітовій канцелярії один німець-канцелярист. Його дружина одержувала любовні листи від якогось ротмістра. «Що то у тебе за лист, люба?» — бере листа з її рук, читає і тут же лупцює свою дружину. Лупцює її — та що там казати — лупцює доти, доки вона знову починає його любити. То був щасливий шлюб! А я! Я був просто рабом. Умів би я тоді повестися...

ДОЛЯ 1. Тепер усе це вже не має значення.

ДМИТРО. Так. Відтепер ми казали одне одному «доброго ранку» та «на добраніч».

МИКОЛАЯ. Добраніч!

Жінка залишає сцену.

ДМИТРО. Добраніч... І це все! Все! Знову нічого між нами... Ото були нічки! Я міг би записатися у ранг святих...

ДОЛЯ 1. Ти вже звик... Ну, і ... пані Основ'янова з'явилася...

На сцені з'являється Доля 3, в образі пані Основ'янової.

Чому про неї не згадуєш?

Доля 1 залишає сцену.

ДМИТРО. Так, на той час я судився з панством Основ'яновими. Перш ніж починати тяжбу та запрягати адвокатів, я подумав собі: запряжи-но ліпше спершу коней і поїдь туди сам. Кого ж я там знаходжу? Розлучену жінку, яка живе у своєму маєтку і зневажає увесь світ, така собі модерна філософиня.

ДОЛЯ 3. Я є пане – Сатана! Так мене всі називають! І я вам не упущу ні сантиметра землі, ні жодного мідяка, ні однієї зернини. Я люблю коли моє зверху...

ДМИТРО. Зверху?.. Ну зверху, то зверху...

Доля 3 накидається на Дмитра, валить його на канапу, вилазить на нього ... зверху, пристрасно цілує.

(Звільняється від обіймів.) Її було таки зверху... Звичайно, я програв процес, зате здобув її серце, її цілунки, її ложе...

З'являється Миколая. Вона сердито спостерігає за любовними іграми. Доля 3 встає і щаслива залишає сцену.

ДМИТРО. Я все ще любив свою дружину. Часто я лежав в обіймах іншої, заплющував очі і уявляв собі її довге волосся, її пристрасні, гарячі, сухі уста...

МИКОЛАЯ. *(Кидає в Дмитра листом. Розлючено.)* Я все знаю! *(Зареготала.)* Я піймала вашого козачка, який відносив цього листа вашій коханці! *(Регоче. Сміх раптово обірвався.)* Це – гидко...

Миколая сердито залишає сцену.

ДМИТРО. Тепер, звісно, все... Мені залишилося тільки полювання.

З'являється Доля 1, яка виносить зброю. Передає зброю Дмитру і той робить спробу піти з сцени. Але раптом Доля 1 хапає його за рукав, не пускає.

Я їду, але мене охоплює якийсь незрозумілий страх... І я – повертаюся... Я мало не біжу...

Дмитро завмирає.

(Таємниче.) Мені соромно — я ступаю навшпиньки і чую...

ГОЛОС МИКОЛАЇ. Коханий... Коханий... Кохай мене... Кохай...

ГОЛОС СУСІДА. Люблю тебе... Люблю..

ГОЛОС МИКОЛАЇ. Кохай мене! Кохай! Так! Так! Так!..

Дмитро відкриває балдахін над канапою... Миколая і Сусід-блондин лежать на канапі, пристрасно цілуються.

ДМИТРО. Даруйте, що потурбував...

Закриває балдахін, який скриває коханців. Дмитро стоїть і чекає. З'являється Доля 1.

(До Долі 1.) Так воно вже у нас ведеться. Німець поводить з жінкою, як з рабинєю, а ми ведемо з нею бесіди на рівних, як монарх з монархом. У нас чоловік не має жодних привілеїв, у подружжі обоє на рівних правах!

ДОЛЯ 1. Якщо вже ти дозволяєш собі взяти будь-яку шинкову лярву за щічку, то терпи, коли жінка приймає упадання інших. Лежиш в обіймах чужої дружини, мовчи, коли й твоя жінка обіймає іншого.

ДМИТРО. Що, я не мав права?

ДОЛЯ. Ні, не мав.

З'являється Сусід-блондин, який поправляє одяг.

ДМИТРО. Вибач, друже, я не хотів вам перешкоджати, але хіба ти не знаєш, що це мій дім?

СУСІД-БЛОНДИН. *(Приречено.)* Роби зі мною що хочеш!

ДМИТРО. Що ж мені з тобою робити? Чи є у тебе поняття честі? Слід би нам повправлятися у стрільбі...

СУСІД-БЛОНДИН. *(Галантно поклонився. З достоїнством.)* Як вам буде завгодно. Я чекаю на ваших секундантах.

Сусід-блондин гордо залишає сцену.

ДОЛЯ 1. Глупство це, власне кажучи. Ти кинув виклик коханцеві своєї жінки, але це ще зовсім нічого не означає. Ти був несправедливий!

ДМИТРО. Знаю це, але ж честь... До того, я знаю, що він у мене не поцілить. З віддалі десяти кроків не уміє одрізнити копицю сіна від шпака, а я... Я стріляю добре.

ДОЛЯ 1. Ти можеш його убити.. Ніхто і слова не скаже, але чи чуєш за собою таке право?

ДМИТРО. А як же інакше?

ДОЛЯ 1. Ти маєш за собою таку ж вину, як він чи твоя дружина.

ДМИТРО. Так, я маю за собою таку саму вину... І що? І що?

З'являється Сусід-блондин. Супротивники стають я к дуелянти. Сходяться. Сусід-блондин стріляє. Промах.

Я можу його убити... Можу... Але, справді, навіщо? Навіщо?!

Дмитро стріляє в бік. Затемнення.

На сцені Дмитро і Доля 1.

ДМИТРО 1. Після того я подумував розлучитися з дружиною.

ДОЛЯ 1. Але ж діти!

ДМИТРО. Отож-бо й воно. Вони скували нас до купи навіки. І несло нас бурєю, як проклятих у Дантовому пеклі.

ДОЛЯ 1. Тобі десь спадало на думку, як це природа злучає нас коханням?

ДМИТРО. З правіків чоловік та жінка створені ворогами. Сподіваюся, ви не зрозумієте мої слова хибно. Природа прагне продовжити рід людський. Чого ж їй ще прагнути? Ми ж, марнославні та легковірні, уроїли собі, начебто вона дбає про наше щастя. Аякже... Дуля з маком! Щойно з'являється на світ дитя, і кінець щастю, кінець кохання. Чоловік та жінка опиняються у становищі гендлярів-невдах, у яких не вийшов торг, обидвоє розчаровані, бо жодному не вдалося обвести суперника довкола пальця. А їм усе ще здається, що справа тут лише у їхньому власному везінні. І ось вони починають тоді трактувати одне одного як найлютіших ворогів, замість того, щоб оскаржувати природу за те, що вона, крім кохання плотського, такого минушого, дала їм ще й інше почуття, якому у віках не буде переводу...:

ДОЛЯ 1. Яке?

ДМИТРО. Любов до дітей... Кохання до плоті перетворюється в любов до дітей. На цьому і тримається те, що ви називаєте шлюбом.

ДОЛЯ 1. Отож ви не розлучилися.

ДМИТРО. Ні.

ДОЛЯ 1. А він?

ДМИТРО. Він більше не переступав порогу мого дому, але вони бачилися в її подруги. Я знаю...

Доля сміється і підходить до манекенів-жінок.

(Грозить пальцем.) Є ж такі добрі душі на світі!

ДОЛЯ 1. Я тобі підготувала ще один сюрприз.

ДМИТРО. Не набавилася ще?...

ДОЛЯ 1. Це життя.

Чути крик новонародженої дитини. З'являється Доля 2, яка несе немовля. З'являється Миколая. Доля 2 передає їй дитину і залишає сцену..

ДОЛЯ 1. Дівчинка...

ДМИТРО. Це його... його дитина?

ДОЛЯ 1. Його...

ДМИТРО. Це її помста?

ДОЛЯ 1. Ні, це її любов.

ДМИТРО. До кого?

ДОЛЯ 1. До життя.

ДМИТРО. Я все зрозумів! Знаєш, як полюють на бекасів? Ні?! Треба знати, як він летить. Бекас злітає, робить три ривки догори, як блукаючий вогник. Шуг, шуг! А тоді летить вперед. Оце і є той момент. Я просто вичікую мить, і він — мій!

ДОЛЯ 1. І що?

ДМИТРО. Отак і з жінками. Підеш напролом — нічого не вийде, а знайдеш певний підхід, кожному можна здобути...

ДОЛЯ 1. Тобто...

ДМИТРО. Любов — це значить: піклуйся про свою дружину, забезпечуй своїх дітей і матимеш за це винагороду — подружнє ложе. І баста! Ось це і є християнський шлюб, чорти б його вхопили. Ось що я скажу.

ДОЛЯ 1. І ти став щасливий?

Десь селяни затягнули сумну пісню.

ДМИТРО. Що таке щастя? Це віддих. Поглянь! *(Він видихує повітря.)* Ось воно! Дивися! Бачиш його? *(Простягає до Долі розчепірені пальці.)* Де воно тепер? Мить, секунда, на годиннику лише раз ворухнулася стрілка — і нема! Пісня, якої співають там селяни! Чуєш останній тремтливий звук, що він здійснюється й лине, і пливе у повітрі. Здається не буде йому кінця й краю. Він відносить нас далі й далі, все далі! А потім його поглинає ніч, назавжди. Ось це і є щастя...

ДОЛЯ 1. Дома у тебе мир тепер?

ДМИТРО. *(Щасливо усміхається.)* Так... Діти гасають по дому, і, знаєш, я їх тепер люблю, бо їх любить моя дружина. Часто я думаю, що це саме вони тоді, відродили нашу любов.

На сцену виходить Миколая з Донечкою. Дівчинка грається. Підбігає до Дмитра, обнімає його, цілує.

ДМИТРО. Якось я в лісі натрапив на ведмедя. Величезний, страшнючий... І ось він посунув на мене. Як ти гадаєш, що я зробив?

МИКОЛАЯ. Утік.

ДОНЕЧКА. *(Розсміялася. Щиро.)* Наш татко сміливий! Наш татко не тікає! Тато стріляє просто йому в білу латку на грудях.

МИКОЛАЯ. Побачиш, ведмідь ще колись роздере тата. Дограється він з тим полюванням.

ДОНЕЧКА. *(Дівча зривається з місця, її очі повні сліз і розпачу)* Неправда!

ДМИТРО. *(Дивиться на Донечку. До глядачів.)* Це дитя полюбило мене, прив'язалось до мене, хоча й знало, що нелюбе мені. Коли я щось розповідав, воно тихенько просилося послухати, сідало на стільчику у темному кутку, завмирало, і тільки оченята звідти поблискували. Я часто гримав на дівчинку, аж вона трусилася. Коли я йшов геть з дому, вона ставала десь осторонь і дивилася мені услід. Коли я повертався, вона першою вибігала мені назустріч і тут же сама лякалася свого вчинку.

МИКОЛАЯ. *(Сердито.)* Що ти так переживаєш? Він не твій батько!

ДОНЕЧКА. Тоді й ти не моя мама!

Миколая здивовано дивиться на дівчинку, плаче і залишає сцену.

ДМИТРО. Господи, вона її ревнує до мене! Оце маленьке, так за просто, добилося того, чого я прагнув все життя – підкорити її. Вона – моя помста! *(До Доньки.)* Ну, ходи до мене, ходи, маленька... Ходи, рідненька...

Дівчинка підбігає до Дмитра і обнімає його. Той стоїть веселий і щасливий.

Жоден з моїх хлопців не успадкував нічого мого. А ця дівчинка... Вона моя, моя!

Дівчинка радісно вибігає за сцену.

ДОЛЯ 1. А ти нарікав на мене. Невдячний. Тепер ти маєш все. Навіть кохання.

ДМИТРО. Кохання? *(Сміється.)* Скажу так: у мене є коханка. Як вона мене любить! Дама, справжня дама!

ДОЛЯ 1. Коханка?

ДМИТРО. І ще одну коханку я маю. Вона жінка опришка. Її чоловіка повісили, а сама вона... Але що мені до того? Що то мене обходить? Вона не вмє навіть читати, ми й не розмовляємо багато, зате любимося, як вовк з вовчицею! По десять жінок зараз маю. Щонайменше — троє. Одна — для постелі, друга — для душі, а третя — для серця, але ні, що це я кажу! Серце поза грою, зовсім поза грою....

ДОЛЯ 1. А що, можна і без серця?

ДМИТРО. Серце чоловікові потрібне для своїх дітей, друзів, батьківщини, а для жінки?... Ха! Ха! Ніколи уже жінці не вдасться здурити мене, я сам їх усіх обдурюю. Весела комедія! Слід дати їм зрозуміти, яким має бути справжній мужчина. Ха! Ха! А як вони усі мене люблять, відколи я їх утягнув у свою гру! Усі вони в мене плакали, усі до одної!

ДОЛЯ 1. То тобі тепер щастить з жінками?

ДМИТРО. Незвичайно щастить. Пустіть мене у рай до святих жон та непорочних дів, і рай стане... борделем. Хай Бог простить мені цей гріх!

ДОЛЯ 1. А як ваші стосунки з дружиною?

ДМИТРО. Благочестиво живем під одним дахом. Часом, коли я... коли я отак думаю про ті часи... про неї, у мене починає боліти голова. Болить голова... Але ж зараз нам весело! Весело! Весело! Ось тепер мені добре! Добре! Весело! Таке життя. Якщо ми веселі, то нам добре. Весело! Весело!

Дмитро весело і завзято танцює козачка («...задерикувато взявся в боки і почав танцювати козачка, наспівуючи при цьому по-дитячому нестримну, вакханальну й водночас сумовиту мелодію. Він то гепав на підлогу, відкидаючи від себе ноги, наче щось зайве й недоладне, то підстрибував мало не до стелі й крутився в повітрі.»). Отак весело і завзято Дмитро залишає сцену.

ДОЛЯ 1. *(Дивиться йому вслід.)* О! Він веселий чоловік. Небезпечний чоловік! Його називають Доном Жуаном з Коломиї.

Затемнення.

К І Н Е Ц Ь
м. Коломия, 2016 рік.

Я, ЮЗЮК Ігор Юрійович, погоджуюсь на публікацію своєї п'єси на сайті «UKRDRAMAHUB» та на вільний доступ до неї усіх бажаючих. Будь-яке використання моїх текстів можливе тільки за згодою зі мною.

Юзюк І. Ю.